

OBORNI TERÉZ

Szapolyai (I.) János király diplomatája, Brodarics István*

Szapolyai János a királlyá választását követő esztendőben meglehetősen kis számú humanista műveltségű udvari emberrel, és még kevesebb megbízható diplomatával rendelkezett.¹ Holott hatalma kiépítéséhez meg kellett teremtenie egy királyi udvart a korban szokásos személyzettel, és nagy szükség volt tapasztalt, diplomáciai küldetésekre is felhasználható, művelt emberekre. Fontos volt ugyanis számára, hogy a bizonytalan helyzetben minél több külföldi országban az ő magyar királyságát ismerjék el, hogy szövetségeket találjon, és méltó módon tudjon kapcsolatba lépni más uralkodókkal. Az nyilvánvaló volt, hogy ezeket az embereket részben a volt, de a csata után szétesett királyi udvarból tudja megszerezni. A két király megválasztását követő években általános jelenségként figyelhető meg, hogy az egyházi és világi vezetők nagy része „mozgásban volt”. Ez alatt azt értem, hogy egyik királytól a másikhoz pártolt, annak függvényében, hogy melyiknek kedvezett jobban a hadi- vagy politikai szerencse, melyik mellett láttak biztosabb jövőt a maguk, családjuk és birtokaik megmaradása számára. A királyválasztás körüli politikai csatározások közepette Jánosnak sikerült néhány kiváló politikust és tanácsost maga mellé állítania, akik egészen élete végéig szolgálták őt. Ezek között feltűnően sok volt a horvát-dalmát származású ember, hogy csak néhányat említsünk: Tranquillus Andronicus, Statileo János, a fiatal Verancsics Antal, Frangepán Ferenc és végül a legnagyobb hatalomra és befolyásra szert tett Utyeszenics (Martinuzzi) György barát. Ezek között volt néhány itáliai egyetemeket járt, művelt egyházi személy, aki a korábbi Lajos-féle udvarban kezdte pályafutását, és aki képzettségéből fakadóan az udvari feladatok nagy részét el tudta látni, különféle királyi megbízásokat tudott teljesíteni. Ezekből a személyektől, akiknek ékes példája maga Brodarics István, nem volt idegen a humanista levél (epistula)-vagy az emlékirat-írás sem, hiszen a korban a magasan képzett értelmiségi réteg számára ez hozzá tartozott mindenna-

pi léthez, és klasszikus műveltségben jártas személyek lévén, ezt méltónak is tartották életformájukhoz.²

A humanista műveltséget Padovában és Bolognában megszerzett, világot látott Brodarics a korabeli szokáshoz híven egyházi karriert futott be.³ II. Lajos megbízásából már kancellári kinevezése, tehát 1526 előtt teljesített diplomáciai jellegű szolgálatot Rómában. Kiváló lengyel kapcsolatokkal is rendelkezett, amelyekre főként egyetemi évei alatt tehetett szert, vagy korábban, az 1515. évi Habsburg–Jagelló házassági szerződés megkötésének idején.

Brodarics személyes életében is fordulatot hozott Lajos király halála. Neki is, ahogy a korabeli politikai elit tagjainak, el kellett döntenie, hogy a két új király közül melyik oldalára áll.⁴ A Brodarics életét feldolgozó régebbi monográfiákban mindig rendkívüli hangsúllyal kerül elő ez a kérdés, hogy vajon miért változtatott pártállást 1527 tavaszán. Ezt a lépését az utókor olykor kifejezetten fölírta neki. 1527 márciusáig ugyanis az özvegy Habsburg Mária és Ferdinánd oldalán tűnt föl, márciusban viszont titkon elhagyta a Habsburg tábornok és hivatalosan is János mellé állt. Sok szerző fejtegette a kérdést, hogy vajon milyen okok motiválták őt abban, hogy néhány hónapnyi átmenet után végül János király pártján állapodott meg. Úgy vélem, ez a néhány hónapos útkeresés, tapogatózás teljesen emberi és érthető ezekben a zaklatott hónapokban, különösen egy az előző udvarban ilyen magas pozíciót betöltött ember számára jelenthetett nehéz döntést, hogy vajon hová, melyik oldalra is álljon. Az is természetes, hogy éppen a fenntebbiek miatt kezdetben az özvegy királyné mellett maradvan Ferdinánd felé „gravitált”, erre felé húzta a korábbi királyi udvarban betöltött tisztsége. A Mohács utáni hetekben-hónapokban nem lehetett tudni mit hoz a holnap, ki lesz végül az

* Jelen tanulmány – amely eredetileg konferencia előadásnak készült – forrásai között még nem használtam fel a Magyar Országos Levéltár által 2010-ben megvásárolt Brodarics-levelet. A korszakra összefoglalóan újabban: Pálffy Géza: *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században*. Bp., 2010. (História Könyvtár: Monográfiák 27.)

¹ Barta Gábor: *Humanisták I. János király udvarában*. In: *Magyar reneszánsz udvari kultúra*. (Szerk. R. Várkonyi Ágnes) Bp., 1987. 194.

² Kasza Péter: *A szó elszáll. Az írás megmarad? Brodarics István levélírói tevékenységéről*. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica Tomus XIV. Fasciculus 2. Miskolc, 2009. 193–216.

³ Kasza Péter: *Egy karrier hajnala. Adalékok Brodarics István tanulmányainak és családi viszonyainak kérdéséhez*. *Századok*, 142 (2008) 1187–1208.

⁴ A Brodarics élettörténetével kapcsolatos konkrétumokat, eseményeket főként az alábbi művekből veszem: Székely Samu: *Brodarics István élete és működése*. *Történelmi Tár*, 11 (1888) 1–34., 225–262.; Sörös Pongrác: *Jerosini Brodarics István*. Bp., 1907.; Brodarics István levelezése. (Közl.: Kujáni Gábor) *Történelmi Tár*, 31 (1908) 258–293., 321–346.; Kujáni Gábor: *A Brodaricsok*. *Századok*, 47 (1913) 753–763.; Kujáni Gábor: *Brodarics István szereplése János király oldalán*. *Századok*, 48 (1914) 34–51., 107–125.

elhunytt Lajos egyedüli, jog szerinti utódja. Ráadásul bonyolította a helyzetet, hogy Ferdinánd mellett egy ideig I. Zsigmond lengyel király is aspirált a magyar trónra. A Habsburg trónkövetelő legerőteljesebb ellenfele azonban Szapolyai János volt, Erdély félelmetes törökverő vajdája, aki meglehetősen vad és veszélyes ember hírében állt korábban II. Lajos udvarában. Az ebben a közegben tevékenykedő főurak, egyháznagyok meglehetősen gyanakvással viseltettek János iránt, így érthető lett volna az is, ha az első pillanatban Brodarics némiképp tartott volna Jánostól és híveitől.

Brodarics a csatát követő napokban a Pozsonyba menekült Mária királyné mellett maradt, miként a királyi tanácsosok és országos főtisztviselők nagy része is követte az özvegy királynét. Az 1527. év tavaszára azonban változott a helyzet, János megkoronázását (1526. november 11.) követően már volt legitim királya az országnak, és a nemesség nagyobb része is Jánost támogatta. Az ekkori erőviszonyok egyértelműen János fölényt mutattak, hiszen ezekben a tavaszi hónapokban még szinte az ország egész területe az ő fennhatósága alatt állt. Ferdinándot ugyan egy főként főnemesekből álló, és igen befolyásos politikai csoport választotta meg 1526 decemberében, megkoronázására azonban csak egy év múlva, 1527 novemberében került sor, tehát egy ideig abban sem lehetett bizonyos mindenki, hogy őt is törvényesen meg fogják koronázni. Márpedig a koronázásnak nagyon komoly súlya van. Addig, amíg a magyar király nincs megkoronázva, nem teljes jogú királya az országnak. Úgy tűnhetett Brodarics számára az adott pillanatban, 1527 tavaszán, hogy a versengés szinte biztosan János javára dőlt el, Ferdinánd ráadásul még be sem jött az országba, és ha leveleiben, üzeneteiben és nyilatkozataiban mégoly hevesen óhajtott is a magyar trónt, annak tényleges megszerzése egyáltalában nem volt biztos. Brodarics pedig, ha akár egyházi, akár a kormányzatban megkezdett karrierjét folytatni akarta, jól felfogott személyes érdeke volt, hogy az erősebb pozícióban lévő királyhoz csatlakozzon. Ehhez a választáshoz az is hozzájárulhatott, hogy Ferdinánd – feltehetően, de nem bizonyosan – esetleg már 1526 végén leválhatta kancellári tisztségéből, és valamikor ez idő tájt Szalaházy Tamást nevezte ki helyette. Ha ez a „lefokozás” nem is történt meg 1526 legvégén, mégis arra gondolhatunk, hogy Brodarics bizonyos háttérbe szorulást, vagy mellőzöttséget érezhetett ezekben a hetekben Ferdinánd oldalán, mert korábban a Mária királyné körüli pozsonyi udvarban még a legrangosabb politikusok között tartották számon.⁵ Annyi érdekességet még hadd tegyek hozzá, hogy a Habsburg-párt egyik legkomolyabb embere, Thurzó Elek egy Batthyány Ferenchez írott levelében 1527. március 22-én beszámolt Brodarics átpártolásáról. Ebben a levélben még mindig kancellárnak nevezte őt, és az írta, Brodarics titokban és nem tudja, milyen okból távozott el a Habsburg oldalról.⁶ Ez a levél sem bizonyítja azonban teljesen, hogy Brodarics még márciusban is kancellár lett volna, mert talán csak a levélíró tiszteletét fejezte ki, hogy kancellárként

írt róla. Mindenesetre feltételezhető, hogy hősiünk nem érezhette jövőjét elég biztonságban, vagy saját magát elég megbecsültségben a Habsburg oldalon. Jánostól viszont elvesztett javai és méltósága visszaszerzését remélhette. Ehhez még azt is hozzáteszem, hogy az általa is nagyra becsült és meghatározó véleményalkotó tekintély, a lengyel királyi udvar is egyértelműen Jánost preferálta, hiszen nagy és rangos küldöttséget menesztettek a Szapolyait királlyá választó országgyűlésre. Látnivaló volt tehát ezekben a hónapokban, hogy János királynak van nagyobb esélye az uralkodásra. Brodaricsnak nyilvánvalóan mérlegelnie kellett, hogy egyéni céljaival hogyan egyeztethető össze a pártváltás, és 1527 tavaszán János oldalán láthatta a bizatöbb jövőt.⁷

Brodarics az 1530-as években végig megmaradt Szapolyai mellett, de – ahogy majd később lesz róla szó – némelykor azért meginogni látszott. Személyének tekintélyét jelzi, hogy Bethlen Farkas Erdély történetéről írott munkájában fontosnak tartotta kiemelni: János megkoronázása Brodarics István váci püspök, királyi kancellár helyeslésével és jelenlétében ment végbe.⁸

Brodarics kezdetben óvatosan közeledett János királyhoz, és némi közvetítésre volt szüksége ahhoz, hogy a király környezetébe kerüljön. Érdekében nem kisebb személy, mint a lengyel király kereste meg Statileo Jánost, Szapolyai éppen Krakkóban tartózkodó követét 1527 tavaszán, hogy beajánlja őt János királynál. Brodarics a lengyel királyi udvarban már korábban megalapozta jó hírét és bizalmat is ébresztett maga iránt. Ezt az is bizonyítja, hogy maga I. Zsigmond király egy még 1526 szeptemberében Brodaricsnak írott levelében arra kérte, hogy írja meg pontosan a magyarországi történéseket, mert mindenféle híreket kapott, de valójában csak benne bízik.⁹

Ha Brodaricsnak karrierje folytatása érdekében szüksége volt Jánosra, akkor ez fordítva is igaz volt. Szapolyainak is éppoly szüksége volt a legfelsőbb udvari politizálásban jártas, kiváló hazai és külföldi kapcsolatokkal rendelkező, művelt férfiúra, és tapasztalt diplomatára. Így szinte azonnal komoly feladattal bízta meg. Szolgálatait János oldalán éppen a lengyel királyi udvarban kezdte, ahová 1527 őszén utazott későbbi állandó követségével, Frangepán Ferencsel.¹⁰ Küldetésük célja az volt, hogy kérjék I. Zsigmondtól, utasítsa Jan Tarnówskit, hogy a királyuk által kért kétezer főnyi katonát állítsa ki és küldje Magyarországra. Ezt sikeresen el is intézték, sőt még több fegyverest is tudtak szerezni.

1528 kora tavaszán még mindig a lengyel udvarban tartózkodott, amikor is krakkói barátja, Andrzej Krzyczki házában lakott, akivel minden bizonnyal még a bolognai egyetemi

⁷ Sörös P.: i. m. 64–77.

⁸ Bethlen Farkas: Erdély története I. A mohácsi csatától a váradi békekötésig (1526–1538) I–II. könyv. (Ford.: Bodor András. A jegyzeteket írta és a mutatókat összeállította: Pálffy Géza) Bp.–Kolozsvár. 2000. 58–59. Bethlen Farkas itt tévedett, mert Brodarics csak 1537-ben lett váci püspök.

⁹ A lengyel királyi kancellária Libri legationum sorozatának magyar vonatkozású iratai II. 1526–1541. (Közreadja: Tóth Péter) Miskolc, 2003. 34.

¹⁰ Sörös P.: i. m. 82–84.; Frangepán Ferenc (1490?–1543) ferences szerzetes, 1528-tól kalocsai érsek, 1538-tól egri püspök, János király diplomataja, tanácsadója. János halála után Ferdinándhoz pártolt. Sörös Pongrác: Frangepán Ferenc, kalocsai érsek, egri püspök. *Századok*, 51 (1917) 429–471. 545–576.

⁵ Réthelyi Orsolya: Mary of Hungary in Court Context. PhD Thesis, Central European University, Bp., 2010. 113–115.

⁶ Bethlenfalvi Thurzó Elek levelezése. (Források a Habsburg–magyar kapcsolatok történetéhez.) I. 1526–1532. (Közreadja és bevezetőt írta: Erdélyi Gabriella) Bp., 2005. (Lymbus kötetek I.) 93.

tanulmányai alatt kerülhetett barátságba.¹¹ Brodarics ekkoriban még a lengyel királyi kancellárián is „besegített”, hiszen egy Zsigmond király nevében kelt követi utasítás megfogalmazását köthetjük az ő nevéhez.¹² Brodarics meglehetősen jó viszonyban volt a lengyel királyi udvar legbefolyásosabb embereivel, Szydłowiecki kancellárral, valamint Pjotr Tomicki alkancellárral is, erről levélváltásukból értesülhetünk, amely 1527–1532 között folyamatos és intenzív volt.¹³

A harmincas évek a két magyar király közötti áldatlan és szünni nem akaró küzdelem évtizede volt, amelyben mindkettő igyekezett eltávolítani vetélytársát a magyar királyságból. János uralma európai elismertetésének a lengyel király volt a legnagyobb támogatója, miután nagylelkűen lemondott János javára a magyar trónigényéről, és ő volt az is, aki a Ferdinánd és János közötti békekötést erősen akarta és támogatta. Tehát nem véletlen, hogy János diplomáciája a legintenzívebb kapcsolatokat éppen a lengyel udvarral tartotta fenn. Ráadásul már családi kötődés is volt a két király között, hiszen Jagelló (I.) Zsigmond első felesége 1512–1515 között Szapolyai testvére, Borbála volt. Zsigmond királynak döntő befolyása volt ezekben az években Jánosra, illetve a béketárgyalások folyamatára is. Saját diplomatai számos értekezletet, fegyverszüneti tárgyalást szerveztek és bonyolítottak le a két magyar király között már 1527-től kezdődően.¹⁴

1528 márciusában János súlyos katonai vereséget szenvedett Ferdinándtól, maga is Lengyelországba kényszerült menekülni, és a magyar határhoz közeli Tarnów várában rendezkedett be. János ide rendelte magához Brodaricsot Krakkból. Utazását Tomicki alkancellár támogatta anyagilag, sőt útközben találkoztak is egy kisebb politikai eszmecserére.¹⁵ Brodarics és diplomatatársa, Frangepán Ferenc azon igye-

keztek, hogy rávegyék Jánost, tárgyaljon a lehetséges meg egyezéstről Ferdinánddal. Igyekezettük sikerrel is járt, 1528 júliusában arról értesítették Tomickit, hogy sikerült urukat rávenni a tárgyalások megkezdésére.¹⁶ Jánosnak ez a készsége azonban csak átmeneti volt, hiszen olyan követeléseket támasztott, amelyekről mind a lengyel udvar, mind pedig maga Brodarics úgy vélte, Ferdinánd nem fogja azokat elfogadni.

Ez idő tájt Szapolyai ismét jobban kezdett bizakodni abban, hogy katonai erővel sikerül legyőznie Ferdinándot. 1528 október végén, miután János újonnan toborzott hadserege győzelmet aratott Felső-Magyarországon, Brodarics is hazatért Magyarországra, János pedig még ez év őszén megkezdte az ország visszaszerzését Habsburg Ferdinándtól.

1529 márciusában Brodarics furcsa lépésre szánta el magát, távozott hazájából, és ismét Tomickihoz ment Krakkbóba. Hogy ennek háttérében milyen motivációk álltak, az Brodarics életének egyik további kutatást igénylő kérdése. Tomicki nemcsak befogadta őt, de királya támogatását is kérte számára. Brodarics a lengyel udvarban szinte otthon érezhette magát, tovább építette meglévő kapcsolatait a lengyel királyi udvar humanista tudósaival, de nagy elismertséget szerzhett a maga számára a mohácsi csatáról írott műve révén is. Megbecsültségét a krakkói udvari körökben az is mutatta, hogy Brodarics egyik verséhez a szerző jellemzésekként a művelt, bölcs és becsületes jelzőket fűzték.

János már 1529 májusában haza hívta Brodaricsot, ám ő csak július végén tért vissza királyához, immár Budára, miután tárgyalt Szydłowiecki krakkói kastellánnal, s útban Magyarország felé Antonio Rincónnal, a francia király követével.¹⁷ Brodarics első jelentősebb diplomáciai megbízatására 1529 decemberében került sor. Feladata az lett volna, hogy előbb Velencébe, majd I. Ferenc francia királyhoz, és az ekkoriban Bolognában tartózkodó pápához menjen, hogy ezeknél királya ügyét előmozdítsa, és ha lehet, támogatást szerezzen számára. Miután hosszú és fáradságos utazás után Budáról Velencébe jutott, ott érte a hír, miszerint a pápa december 22-én keltezett döntésével kiközösítéssel sújtotta János királyt. Ennek oka az volt, hogy Ferdinánd a pogányokkal való összejátszással és az egész kereszténység elárulásával vádolta meg a Szentszéknél Szapolyait. Brodarics azonnal megkezdte a manővereket ura érdekében. Miközben rávette Velencét, hogy ne hirdessék ki nyilvánosan a kiközösítést, és katonai segítséget is próbált szerezni János számára a signoriától, tárgyalásokat kezdeményezett a pápával, meg akarván győzni őt arról, hogy nem igazak Ferdinánd rágalmai. A pápa bolognai udvarában tartózkodott éppen Ferdinánd követe, Andrea Dal Borgo, akinek azonban sikerült megakadályoznia, hogy VII. Kelemen személyesen is fogadja Brodaricsot. Ennélfogva csak egy írásos jelentést tudott az angol követ támogatása útján beadni az egyházfőhöz, amelyben a Mohács után Magyarországon tör-

¹¹ Andrzej Krzycki (1482–1537) lengyel humanista, költő, a bolognai egyetemen tanult, a lengyel erasmisták köréhez tartozott, a reformáció iránt ellenséges álláspontot foglalt el. Édesanyja Anna, Pjotr Tomicki lengyel királyi alkancellár húga volt. 1512-ben lett krakkói kanonok és egyben I. Zsigmond első feleségének, Szapolyai Borbálának titkára, majd az ő halála (1515) után a király új feleségének, Bona Sforzának udvarában a kancellári rangot szerezte meg, 1523-tól Przemysł püspöke lett, bár leginkább a krakkói udvarban tartózkodott. Mohács után rövid ideig támogatta I. Zsigmond igényét a magyar trónra, később pedig a törökkel való béke pártolójává lett. 1535-től Gniezno érseke volt. Melanchtonnal levelezésben állott. Számos latin nyelvű irodalmi alkotását Erasmusnak is megküldte. Kivételesen művelt és különöc ízléssel megáldott emberként maga is nagy, humanista jellegű udvart tartott maga körül. *Halina Kowalska: Andrzej Krzycki. In: Contemporaries of Erasmus. A Biographical Register of the Renaissance and Reformation. Vol. 2. (Eds. Peter G. Bietenholz and Thomas B. Deutscher.) University of Toronto Press, 2003. 275–278.*

¹² Acta Tomiciana. Tomus Decimus Epistolarum. Legationum. Responsorum. Actionum. et Rerum Gestarum; Serenissimi Principis Sigismundi Primi Regis Poloniae Magni Ducis Lithuaniae. (Red.: Stanisław Górski.) X. Poznań 1899. (a továbbiakban: Acta Tomiciana) 129 skk.; *Sörös P.: Jerosini Brodarics István i. m. 86–87.*

¹³ Pjotr Tomicki (1464–1535) krakkói és bolognai egyetemi tanulmányok után, 1506-tól királyi titkár, 1515-től alkancellár, 1520-tól poznaíni, 1524-től krakkói püspök. Humanista államférfi, róla nevezték el a lengyel királyi kancellária iratairól készített nagy másolatgyűjteményt, az Acta Tomiciana-t, amelyet azonban Stanisław Górski szerkesztett egybe. Ebben található meg Brodarics és Tomicki levelei. Ld. még erről: *Kasza P.: A szó elszáll. i. m.*

¹⁴ *Bárdossy László: A magyar politika a mohácsi vész után. Bp., 1943. passim; Botlik Richárd: Az 1531. évi krakkói alku. Titkos megállapodás az I. Ferdinánd párti erdélyi területek katonai utánpótlásának kérdéséről. Századok, 137 (2003) 579–601.*

¹⁵ Acta Tomiciana X. 273–274.

¹⁶ Acta Tomiciana X. 278.

¹⁷ Krzysztof Szydłowiecki (1467?–1532) 1509-től lengyel királyi alkancellár, 1511-től 1515-ig nagykancellár, utána krakkói vajda, 1527-től krakkói kastellán. Ld. Krzysztof Szydłowiecki kancellár naplója 1523-ból. (Sajtó alá rend.: Zombori István.) Bp., 2004.

tént eseményeket és királya álláspontját ismertette.¹⁸ Kifejtette, hogy ura csak kényszerből fogadta el a szultán támogatását, mert ezen az úton tudta megmenteni az országot attól, hogy az oszmánok teljes egészében elfoglalják, és hogy Ferdinánd az, aki nem hajlandó a megegyezésre.¹⁹

Miközben a velenceiektől anyagi támogatást nem sikerült szerezni, Brodarics és követérszai tovább folytatták útjukat a francia királyhoz. Ennek a követségnek tagja volt János király régi híve, Statileo/Statilić János erdélyi püspök is, és velük utazott haza a francia király diplomatája, António Rincón.²⁰ Céljuk az volt, hogy a Habsburgok elleni harchoz támogatást kapjanak I. Ferenc királytól, követségük azonban nem járt sikerrel.

1530 májusában Brodarics még a francia udvarból számos levelet írt a pápának, melyekben ura helyzetét magyarázta és próbálta fölmentetni őt a kiközösítés alól. E levelekben cáfolta, hogy ura lett volna oka az egy évvel korábbi Bécs elleni hadjáratnak, kifejtette, hogy Szapolyai csupán saját országát és királyságát próbálta védeni.²¹ Jegyezzük meg, hogy ebben az évben lépett Szapolyai János első vonalbeli diplomatái mellé tanoncként, a fiatal magyarországi humanisták közül Verancsics Antal budai prépost, Statileo püspök unokaöccse. Verancsics a harmincas években sokat tanult Brodaricstól, mesterének is tekintette őt. Verancsics később, az 1540-es években Szapolyai János özvegyének titkára, bizalmas tanácsadója lett, majd 1549-től már Ferdinánd oldalán futott be egyházi karriert, és egészen a legmagasabb rangig, az esztergomi érsekségig emelkedett.

Brodarics Párizsból sikeresen hazatért Budára, annak ellenére, hogy ekkoriban Ferdinánd igyekezett a János által a nyugati országok felé indított vagy hazatérőben lévő diplomatákat elfogni, vagy útjukat, küldetésük teljesítését megakadályozni. Ebben az évben Brodaricsot a következő diplomáciai küldetése Konstantinápolyba szólította volna, de minthogy csak július végén térhetett haza Franciaországból, így Szapolyai Hieronym Łaskit küldte el helyette a Portára.²²

Eközben az ország területén tovább folytak a katonai összecsapások a két király között. Az ország fölötti uralom megszűnésének gondolata János részéről ekkoriban fölmerült egy rövid időre, de egyértelmű volt, hogy Ferdinánd a királyságot teljes egészében akarja. Ennek jegyében megkísérelte Budát elfoglalni, de 1530 októbere–decembere között sikertelenül ostromoltatta a várat, bevenni nem tudta. Így aztán 1531. január 21-én előbb három hónapra szóló fegyverszünetet kötöttek a status quo alapján, majd ezt újabb egy évre meghosszabbították.

1532 január-februárjában egy küldetés erejéig Verancsics Antal vette át mestere helyét, előbb Velencébe majd Rómába a pápához ment, ahol próbálta fölmenteni Jánost a kiközösítés alól, amelyet Magyarországon egyébként eljárási hiba mi-

att nem tekintettek érvényesnek. Rómában Verancsicsot, ahogyan korábban Brodaricsot is több alkalommal, Gregorius de Casalis angol követ támogatta és szállásolta el. Ezzel egyidőben Brodaricsnak nagyobb feladatot kellett teljesítenie. Regensburgba az V. Károly által összehívott birodalmi gyűlésre kellett mennie, hogy előkészítse a János és Ferdinánd közötti újabb tárgyalásokat. Mivel azonban a felek képviselői még a tervezett tárgyalások helyszínében sem tudtak megegyezni, egyelőre sikertelen maradt a kezdeményezés.

A korábbi fegyverszüneti egyezség a királyok között 1532 áprilisában lejárt. Brodarics az esztendő tavaszán Erdélyben tartózkodott azzal a megbízással, hogy a vonakodó sászokat János király pártjára állítsa. Itt tartózkodva került kapcsolatba Lodovico (Alvise) Grittivel, a János által Magyarország élére kinevezett kormányzóval.²³ Gritti szinte saját emberének tekintette Brodaricsot, ez természetes is volt, hisz mindketten János hívei voltak. Brodarics ekkoriban egy Tomicki alkancellárnak írt levelében a két király közötti béke esélyét latolgatta. Úgy vélte egyre kisebb az esély a megegyezésre, amit pedig a szultán sem akadályozott volna meg az akkori helyzetben. Ennek, mint ahogyan az eddigi tárgyalások sikertelenségének is, az volt az alapvető oka, hogy egyik király sem ismerte el a másik jogát a magyar trónra, és mindkettő az ország teljes egésze fölötti uralmat akarta birtokolni.

1532–1533 telén a két király között a Duna mentén elhelyezkedő Megyeren, Óváron és Pozsonyban voltak tanácskozások, amelyeken Brodaricsnak is részt kellett vennie, de ezek ismételen nem jártak sikerrel. Az óvári februári tárgyalásokra teljhatalmú biztosokként Brodarics mellett Frangepán Ferencet és Łaskit is kijelölte János király. Szapolyai oldaláról most is azt kívánták, hogy Ferdinánd az egész országot adja át János uralmába. A Habsburg követek húzták az időt, és valóban, időközben megjött a hír, hogy a szultánnal békét kötöttek. A tárgyalások megszakadtak, bár Cornelius Schepper igen jó véleménnyel volt a János követeiről, Brodaricsot „vir doctor et doctus”-ként, azaz nemcsak a jog doktoraként, hanem művelt férfiként említette meg.²⁴ Schepper úgy értesült, hogy János biztosainak arra is felhatalmazásuk lett volna, hogy lemondjanak uruk nevében az országról, ha cserébe megfelelő kárpótlást kapnak.

Az 1534. év komoly diplomáciai nehézséget hozott János számára. Ennek oka az volt, hogy teljhatalmú kormányzóját, Grittit, az erdélyi vajda kivégeztette. Gritti ugyanis még korábban, hatalmával visszaélve, megölette a közkedveltségnek örvendő Czibak Imre váradi püspököt. Minthogy Gritti a szultán kegyeltje és magyarországi ügyekben járatos bizalmas embere volt, meggyilkolása után várható volt egy erőteljes János elleni retorzió. A szultán haragját a francia király közbenjárásával sikerült mérsékelni, akinél Verancsics járt követségben. Brodaricsot pedig János király Ferdinánd bécsi udvarába küldte.

¹⁸ *Fraknói Vilmos*: János király és a római Szentszék. *Századok*, 36 (1902) 697–715., 793–809., 895–911.

¹⁹ *Sörös P.*: Jerosini Brodarics István i. m. 93–94.

²⁰ A Magyar Tud. Akadémia Történelmi bizottságának oklevél-másolatai. (Ismerteti: Óváry Lipót.) II. füzet Bp., 1894. 35–36. Nr. 159–160.

²¹ *Fraknói V.*: i. m. 798.

²² *Pray, Georgius*: Epistulae procerum Regni Hungariae I. Posonii, 1806. 352–354.

²³ *Szakály Ferenc*: Vesztőhely az út porában. Gritti Magyarországon. 1529–1534, Bp., 1986.

²⁴ Magyar történelmi okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (Összeszedte és lemásolta: Hatvani Mihály.) (a továbbiakban: Brüsseli okmánytár) I. 1441–1538. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria I.) Pest, 1857. 196.

A János és Ferdinánd közötti újabb tárgyalások 1534 októberében indultak, ahogy Ferdinánd maga értékelte a helyzetet egy V. Károlyhoz írott levelében: a magyarok egyáltalában nem akarnak belemenni az országuk szétdarabolásába, de a János-pártiak hajlandók lennének megalkudni vele, ha megígéri, hogy az országot megsegíti az oszmánok ellenében.²⁵ A velencei követ azt jelentette haza 1535 legelején, hogy Ferdinánd törekvései egyértelműen az egész Magyar Királyság megszerzésére irányulnak.²⁶ Brodarics ekkor a Ferdinánd-párt legbefolyásosabb emberével, Thurzó Elek országbíróval vette föl a kapcsolatot, de mint Johann von Wese lundí érsek leveléből megtudjuk, addig semmiről nem akart tárgyalni Thurzóval, amíg Ferdinánd az egész országot át nem adja János uralmába. Mivel pedig ez nem történt meg, nem is tárgyaltak.²⁷

Amikor a tárgyalások a következő év tavaszán komolyabbra fordultak, János bécsi követségének élén ismételt Brodarics állt, aki 1535. február végén érkezett meg a császárvárosba Thurzó Elekkel együtt. Őket később követte Werbőczy és Frangepán Ferenc is. Mivel mindkét király azt kívánta a másiktól, hogy mondjon le a királyságról, ezek a tárgyalások is hamar megakadtak. Brodaricsnak vissza kellett utaznia Jánoshoz, hogy újabb felhatalmazásokat nyerjen. Brodarics ekkoriban többször személyesen is folytatott megbeszéléseket Ferdinánddal, és tudomására hozta, hogy János belemenne abba, hogy ha élete végéig megtarthatná a magyar királyi címet, utána átengedné az egész uralmat Ferdinándnak.²⁸ A tárgyalások az 1535. esztendő folyamán többször abbamaradtak majd folytatódtak. Kilátástalannak mutatkozott a megegyezés, hiszen János, aki ismételt maga mögött tudhatta a Porta támogatását, megint visszatért ahhoz az állásponthoz, hogy az ország egésze feletti uralmat magáénak akarja. Brodarics a hullámzó tárgyalássorozat folyamán mindig híven követte királya utasításait és fáradozhatatlanul, de egyre reményvesztettebben ingázott Buda és Bécs között.

János király időközben némileg változtatott álláspontján: Brodarics és Frangepán az 1535 októberi bécsi tárgyalásaik során már azt a kívánságot adták elő, hogy királyuk immár nem Ferdinánddal, hanem V. Károly császárral óhajtana kapcsolatba lépni.²⁹ Ferdinánd ehhez nem akart hozzájárulni, de Szapolyaitól a futár, Verancsics Antal gyorsan meghozta Brodaricsnak és Frangepánnak azt a megbízólevelet, amelyben János a császárhoz küldte őket, Nápolyba.

A császárral folytatandó megbeszélésre János király egy megállapodási javaslatot is elküldött leendő követeinek. Ebben a javaslatban már szinte előrevetítődnek a későbbi váradi béke egyes pontjai:³⁰ János felajánlotta, hogy lemond az ország egészéről, beleértve Erdélyt is, de a királyi címet élete végéig használni szeretné; Budát és Temesvárt a császárnak

engedi át, amelyeket halála után, vagy Nándorfehérvár visszavétele után lehet csak Ferdinándnak juttatni. Cserébe családi birtokait és más birtokokat kért, amelyeket szepesi hercegség néven adjanak át ő és utódai részére; kérte továbbá, hogy az ország területéből 17 vármegye maradjon meg az ő birtokában, ezenfelül a szepesi városokat, a bányavárosok egy részét, pénzbeli kárpótlást, és egy Habsburg-házbeli feleséget kívánt.

Ezekkel a javaslatokkal 1536 januárjában Rómán át – ahol nem tudtak a pápa elé járulni, mert V. Károly császár követte, Johann Wese érsek megakadályozta ebben őket – továbbmentek Nápolyba a császárhoz. V. Károlynak nem voltak ellenére az elé tárt pontok, de ezeket Wese igen ellenségesen fogadta, és próbálta a tervezett megegyezésben Ferdinándot terhelő kifizetéseket minimalizálni, illetve a birtokába kerülő országterületet a lehető legnagyobbra növelni. Brodarics reménykedett, hogy a császár közbejöttével igen közel jutnak a tárgyalások végéhez és a megállapodáshoz. A nápolyi küldetés fáradozalmait azonban nem koronázta siker.

Itt kell megemlítenem, hogy az 1536 augusztusában már a Váradon folyó tárgyalások alatt egy alkalommal Brodarics Frangepán Ferencsel együtt arra kérte Ferdinándot, fogadja őket szolgálatába, és akkor elhagyják János királyt, de kijelentik, hogy János ellen a továbbiakban sem kívánnának munkálkodni.³¹ E felajánlkozásnak végül nem lett semmi következménye.

Az Oláh Miklóssal ekkoriban folytatott levelezésében már nem először került elő Brodarics tollából az a célzás, hogy nem önszántából és nem szívesen hagyta el Habsburg Mária királyné hűségét, hanem bizonyos kényszerűség vitte rá. Brodarics meglehetősen elkeseredetten tért haza Bécsen keresztül Budára, ahol azonban János király azzal fogadta, hogy munkája jutalmául váci püspökké nevezte ki (1537).

1537 májusának első felében ismét Krakkóba kellett utaznia, ahol királya és a Jagelló hercegisasszony, Izabella házasságkötésének előkészületeit intézte.³² Ezt követően Körnöcbányára utasította őt János király rendelkezése, hogy ott Ferdinánd és V. Károly követével, Wese érsekkel tárgyaljon ismét. Ezen a tárgyaláson fordult elő harmadszor, hogy Brodarics és Frangepán felajánlkozott Ferdinándnak. Brodarics Wesehez intézett beszédében elmondta, hogy milyen sokat fáradoztak a béke létrehozásán, de János király most sem mutat hajlandóságot a megegyezésre. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a nagyobb uradalmak, és a Szapolyai családi birtokok hovatarozásában nem tudtak megegyezni. Brodarics azzal folytatta, hogy már két éve is megmondta, ha nem lesz előrelépés a béke ügyében, ő elhagyja uralkodóját és Ferdinándhoz áll. Ha így alakulna is, azt azért kijelenti, hogy János ellen nem hajlandók semmit tenni. Nem tudja, maradjanak-e mégis, hogy ily módon a János-oldalon állva sürgessék továbbra is a békét. Sem Wese, sem Ferdinánd nem fogadta kitörő lelkesedéssel ezt az ajánlatot.³³ Valóban, lássuk be, kissé hiteltelen lehetett ez a fordulat és a felajánlkozás két olyan diplomata részéről, akik eddig a Habsburg érdekek el-

²⁵ Óváry L. i. m. 61. Nr. 297.

²⁶ Óváry L. i. m. 61. Nr. 298.

²⁷ „[Brodarics] nihil cum illo [Thurzó] tractare voluit penitus nisi Regia Maiestas cedat Regnum in favorem Domini sui. Ita nihil tractatum est. ...” Johann von Wese a császárnak, 1534. dec. 8. Brüsseli okmánytár I. 230.

²⁸ Johann von Wese a császárhoz, Bécs, 1535. ápr. 8.: Brüsseli okmánytár I. 238.

²⁹ Sörös P.: Jerosini Brodarics István i. m. 123.

³⁰ Brüsseli okmánytár I. 318. skk.

³¹ Johann von Wese jelentése a császárnak, Várad, 1535. aug. 20. Brüsseli okmánytár I. 362.

³² Veress Endre: Izabella királyné 1519–1559. Bp., 1901. 26–28.

³³ Sörös P.: Jerosini Brodarics István i. m. 130–131.

len tevékenykedtek. Azt is gondolhatták a Habsburg táborban, hogy ez valamiféle cselvetés vagy félrevezetés János részéről. A tárgyalások a következő hónapokban is tovább folytak, és változatlanul nem volt kilátás a megegyezésre, egyik uralkodó sem akart lemondani az általa uralt területekről. Októberben Brodarics és Frangepán ismételten azt nyilatkozta, hogy ha most sem jön létre a béke, akkor Ferdinándhoz állnak, azaz a feltétellel, hogy János ellen semmit sem hajlandók cselekedni. Erre az ajánlatra sem kaptak választ.³⁴

A tárgyalások decemberben folytatódtak. János király főképp Erdélyhez és Kassához ragaszkodott, Ferdinánd biztosai pedig épp ezek átadását követelték, azt hozva fel, hogy Kassát fegyverszünet ideje alatt foglalta el János. December legvégén a tárgyaló felek újabb három hónapra meghosszabbították a fegyverszünetet. Wese eléggé kényszeredetten folytatta a tárgyalásokat, túlzónak tartotta János igényeit, míg Brodarics ragaszkodott az „uti possidetis” elve alapján kötendő megállapodáshoz.

Végül 1538. február 24-én János aláírta a váradi békét, de Brodaricsra várt a feladat, hogy Ferdinándhoz elvigye a békeokmányt. Előbb azonban még Krakkóba kellett mennie, hogy János házasságkötésével kapcsolatban a már megkezdett megbeszéléseket folytassa, és megkérje Izabella hercegnő kezét.

1538 májusában ért Krakkóba, ahol az eljegyzést is megejtették, rendkívül nagy titoktartás közepette. Krakkóból Boroszlóba ment, ahol is Ferdinánd június 10-én aláírta a váradi békét. A béke pontjainak megtartására János hat tanácsosa, az egri, az erdélyi, a váradi püspök, Brodarics István váci püspök, Perényi Péter és Werbőczy kancellár is esküt tett. Frangepán Ferenc írásban ígérte meg, hogy mindent megtesz majd a béke megvalósulása érdekében.³⁵ Még itt Boroszlóban tárgyalást kezdeményezett a pápa követével, kérte, hogy Jánost oldozzák föl a kiközösítés alól. A követ azonban erre azt válaszolta, hogy Jánosnak kellene kezdeményezni a pápánál ezt a kegyelmet, s végül annyiban maradtak, hogy Frangepán Ferenc menjen majd Rómába és ezzel János király alázatos folyamodását fejezze ki.³⁶ A kérdés végül úgy oldódott meg, hogy előbb III. Pál levele, majd a következő évben egy pápai követ érkezett János király udvarába, és a kiközösítésről meg sem emlékeztek, s ezt úgy értelmezték, hogy még az előző pápa megadta a feloldozást.

Brodarics életében a váradi béke megkötése után új, nyugalmasabb szakasz következett. Élete legfőbb műve volt szinte ez a megállapodás, hiszen csaknem egy évtizede utazgatót, fáradozózt ezen János érdekében. Brodarics a váradi béke megkötése után is megtartotta kapcsolatait a Ferdinánd-párti urakkal, sőt magával Ferdinánddal is. Közvetített a Fráter György és Ferdinánd közötti kapcsolatokban.

Következő és egyben életének utolsó megbízatása ismét Krakkóba szólította 1539 január közepén, Perényi Péterrel, Werbőczyvel és Balassa Boldizsárral és közel ezer főnyi kísérettel vonultak be a városba. Ennek a küldetésnek az volt a célja, hogy leendő királynéjukat, Izabellát Magyarországra kísérik. 1539. január 31-én jelképes esküvőt tartottak a krak-

kói palota tróntermében. Ezután indultak Magyarországra. Az esküvőt Székesfehérváron 1539. március 2-án tartották, maga a lakodalom azonban Budán volt a következő napokban.

Brodarics ezt követően már nagyobb feladatot nem kapott, a pápa megerősítette a János által kinevezett püspököket, köztük őt is a váci püspökségben. Levelezésben volt régi barátaival, Oláh Miklóssal, Statileoval, a Vatikánba is írogatót. Verancsics budai prépostként Brodaricsról mint második atyjáról őszinte nagybecsüléssel nyilatkozott.³⁷

Brodarics diplomáciai tevékenységét a fentebbiekben csak nagy vonalakban tekintettük át. De talán ennyiből is megállapítható, hogy Brodarics István az 1530-as években János király diplomáciájának egyik vezető személyisége volt. Brodaricsot mint a művelt humanista képzettségű, sokoldalúan „felhasználható” politikust, a reá bízott feladatokat kötelességtudattal teljesítő, több nyelvet beszélő, a külügyi tárgyalásokban jártas, és ahogy kortársai ismerték, becsületes diplomatát ismerhettük meg. A források arra mutatnak, hogy több alkalommal maga sem értett egyet királya lépéseivel, mégis igyekezett megbízását híven teljesíteni. Életének történetében számos tovább kutatható kérdés van, ezek egyike, hogy milyen okból, milyen indíttatásból akarta elhagyni Jánost több ízben is. Diplomáciai munkássága terén „szakterülete”, a pápasággal való kapcsolattartás mellett nagyobb részben a Habsburgokkal való tárgyalásokat, diplomáciai feladatokat foglalta magában. Jánost ugyanis Konstantinápolyban főként Łaski és Andronicus képviselte, míg Brodarics, Frangepán, Statileo inkább a nyugati diplomáciai feladatokat látták el.

Brodarics életútja azt mutatja, hogy személye tökéletesen megjelölt a humanista műveltséggel rendelkező „udvari embert”, aki a korra jellemző művelt elit humanista életvitelét folytatta, miközben szinte már hivatásszerűen, hivatali-kormányzati megbízatásokat látott el.³⁸ Azt a típust, amelynek jelenléte általában a késő középkori–kora újkori európai udvarokat jellemezte, ahol az udvari emberek képességük, iskolázottságuk, származásuk révén a fegyverforgatás helyett már egyre inkább kormányzati, igazgatási tisztségeket viseltek.³⁹ Az udvar az uralkodót és az adott országot is jellemzi, szimbolizálja. Ahogyan ezekben az években János király országa megteremtésének nehézségeivel küszködött, úgy udvarában is elsődleges feladat volt a katonai védelem meg-

³⁷ „Stephanus Brodericus Vaciensis episcopus alter meum parens nondum convaluit. Medici existimant ejus aegritudinem diuturnam fore, et tandem in proxime hieme vitae plurimum timent, quod omnes vehementer dolemus.” Verancsics Antal levele Pjotr Gamrat krakkói püspöknek, Buda, 1526. október Verancsics Antal összes munkái VI. köt. Vegyes levelek 1538–1549. (Közl.: Szalay László.) Pest, 1860. (Monumenta Hungariae Historica Scriptorum IX.) 44.

³⁸ Asch, Ronald G.: Introduction: Court and Household from the Fifteenth to the Seventeenth Centuries. In: Princes, Patronage and the Nobility: The Court at the Beginning of the Modern Age c. 1450–1650. (Ed. By: Ronald G. Asch, Adolf M. Birke.) Oxford Univ. Press, 1991. (Studies of the German Historical Institute in London) 1–31.; Kubinyi András: Királyi udvar a késő középkori Magyarországon. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. (Szerk.: G. Etényi Nóra–Horn Ildikó.) Bp., 2005. 13–32.

³⁹ Vigh Éva: Bevezetés. Udvar és udvari etika a XVI–XVII. századi Itáliában. In: *Uő: Az udvari élet művészete Itáliában. Szöveggyűjtemény.* (Szerk.: Vigh Éva.) Bp., 2004. 30–31.; Klaniczay Gábor: Udvari kultúra és a civilizáció folyamata. In: *Magyar reneszánsz udvari kultúra.* (Szerk.: R. Várkonyi Ágnes.) Bp., 1987. 44–46.

³⁴ Sörös P.: Jerosini Brodarics István i. m. 134.

³⁵ Frangepán Ferenc levele III. Pál pápának, 1541 s.d. Pray, G.: i. m. II. 97.

³⁶ Sörös P.: Jerosini Brodarics István i. m. 138–139.

Brodarics István pecsétje. MOL, E 185 – Missiles.
Brodarics István Nádasdy Tamáshoz. No. 3. 1531. július 25.

Brodarics István pecsétje. MOL, E 185 – Missiles.
Brodarics István Nádasdy Tamáshoz. No. 79. 1532. június 14.

szervezése és uralkodásának közjogi–diplomáciai téren való biztosítása. Ez az udvar – itt most a királyt és az őt körülvevő személyeket értve alatta – inkább volt János államának politikai életét, a fegyveres és a diplomáciai téren kibontakozó harcot irányító stratégiai központ, mintsem a humanista tudósok és kormányzati tisztségviselők békés gyűjtőhelye, mégis elmondható, hogy ha igen szerény mértékben és visszafogottan is, de magán viselte a késő reneszánsz európai udvarok sajátosságait. Ha másban nem, legalább a király szolgálatában álló udvari emberek személyében.⁴⁰ Ennek a János szolgálatában tevékenykedő szellemi elitnek egyike volt Brodarics István, akinek véleményére és tájékozottságára számított és adott is királya. Brodarics pedig a rábízott feladatokat tudásához képest a legnagyobb igyekezettel és tisztelettel látta el. Ezt minden bizonnyal ugyanígy tette volna akkor is, ha a sors úgy hozza, hogy Habsburg Ferdinándot kell szolgálnia.

⁴⁰ A magyar királyi udvar történetére: *Almási Gábor*: A republica litteraria és a császári udvar a 16. század második felében. *Aetas*, 20 (2005) 3:5–37.; *Pálffy Géza*: A magyar nemesség I. Ferdinánd bécsi udvarában. *Történelmi Szemle*, 45 (2003) 45–59.; *Pálffy Géza*: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. *Történelmi Szemle*, 41 (1999) 331–367.

Brodarics István pecsétje. MOL, E 185 – Missiles.
Brodarics István Nádasdy Tamáshoz. No. 104. 1532. május 5.